

Dobrovolná sociální péče a veřejná správa.

Uváděti dobrovolnou sociální péči ve spojení s veřejnou správou a jednati o tomto vztahu v odborném prostředí Sociálního ústavu Československé republiky, může se na první pohled zdáti přeceňováním dobrovolné sociální péče. Jestli i v kruzích majících zájem o veřejné, zvláště i o sociální otázky, velmi rozšířené mínění, že dobrovolná sociální péče znamená nutně a jen činnost různých těch dobročinných spolků, o jejichž činnosti se veřejnost dovídá jen, když poděluje několik chudých dětí, když ve slavnostní formě rozdílí hubené almužny, nebo když pod záminkou pomoci nejubožším pořádá tak zv. dobročinné podniky, při nichž zpravidla náklad na režii bývá v úplném nepoměru k čistému a ohlášenému účelu skutečně věnovanému výtěžku. Není pak divu, že ti, kdo mají na mysli dobrovolnou sociální péči v tomto smyslu, nemají pro tuto činnost než v nejpříznivějším případě více méně shovívavý úsměv.

Na druhé straně ovšem vidíme velké instituce dobrovolné, rozpínající organizační svou síť po celé republice, přejímající úkoly velmi rozsáhlé a vydržující k tomu konci dosti rozsáhlé kanceláře s placenými odbornými i kancelářskými silami. I tyto organizace obracejí se na veřejnou dobročinnost, pořádají sbírky, subskripce, různé výdělečné podniky, a slýcháme pak velmi často mínění: Jsou-li tyto úkoly skutečně tak důležité, jak se nám hlásá, proč je neplní stát a proč prostředky na ně si neopatřuje způsobem, jakým hradí ostatní své úkoly, při nichž nedovolává se veřejné dobročinnosti. Nejsou-li však úkoly tyto tak důležité, že by je stát mohl převzít, pak je též zbytečno, aby pro ně byly zřizovány nákladné organizace soukromé.

Tak ani ty drobné a na místní potřeby zpravidla vypočtené organizace dobročinné nenacházejí dnes již mnoho ohlasu ve veřejnosti, ani velké organizace nesetkávají se se zájmem, jenž by byl úměrný velikosti úloh, jež podle svého programu na sebe vzaly. Nedivil bych se tedy, kdyby odpověď na otázku v nadpisu mé přednášky obsaženou, jaký jest poměr mezi dobrovolnou sociální péčí a veřejnou správou, vyzněla negativně asi v tom smyslu, že dobrovolná sociální péče je přežitkem z dob, jež neměly ještě smyslu pro sociální úkoly veřejné správy, a že by bylo na čase, aby nyní, když od veřejné sprá-

vy tento smysl očekáváme, veřejná správa převzala ty úkoly, jež doposud neuspokojivě nokoušela se řešiti dobrovolná péče sociální. Čili, že jediný myslitelný vztah mezi dobrovolnou sociální péčí a veřejnou správou jest, aby veřejná správa učinila dobrovolnou sociální péči zbytečnou. Stručně vyjadřuje se tato myšlenka požadavkem, že sociální péče je věcí státu, a ne soukromé činnosti dobrovolných organizací.

Zvlášť přímo po převratu slychali jsme často v kruzích zabývajících se o sociální péči toto heslo. Mám zato, že v hesle »sociální péče je věcí státu« je ještě aspoň stejně mnoho romantiky, jako v počínání lidí, kteří se domnívají, že jejich dobrá srdce stačí k tomu, aby splněny byly úkoly sociální péče. Romantiku vidím v té představě státu jako jakéhosi kouzelníka, který by dovedl přes naše hlavy vyřešiti nejsložitější otázky nic než proto, že je to právě stát. Myslím, že je na čase, abychom této romantiky se vzdali. Musíme si uvědomiti, že stát není než jedna z organizačních forem lidského spoluzití, a že tedy nedovede více, než jednotlivci v něm sdružení. Když si to uvědomíme, neuznáme jistě heslo, že stát má obstarati sociální péči, za skutečné řešení problému nás zde zabývajících. Neboť ten, kdo odkazuje obstarávání sociální péče státu, nenaznačuje ani zdaleka, jakými orgány stát má tuto svou úlohu plniti, zda osobami, které by v obstarávání sociální péče viděly své povolání, nebo osobami k tomu veřejnými volbami určenými, nebo konečně osobami dobrovolně k této službě veřejnosti se nabízejícími. Že dnešní stát nemůže individua pomoci potřebující nechati bez pomoci, považuji za věc tak samozřejmou, že bych pokládal za ztrátu času o tom se šířiti. Ale právě proto, že v tom smyslu považuji sociální péči za věc státu, mám zato, že nutno varovati před domněnkou, jako by tímto poznatkem byl problém sociální péče rozřešen. Naopak chci zdůrazniti, že tímto tvrzením se dostáváme teprve na práh vlastního problému, totiž otázky, kterými orgány a jak má stát tuto svou úlohu splniti.

A s tohoto hlediska se nám poměr mezi dobrovolnou sociální péčí a veřejnou správou zjeví v jiném světle. Ptáme se totiž, zda orgány veřejné správy dnešní jsou s to, aby tento úkol řešily, zda a jak by bylo třeba je doplniti nebo zreformovati, a zda snad nebylo by radno k tomuto doplnění činnosti úřední přibrati organizace dobrovolné. Neboť, hledíme-li na sociální péči jako na úkol veřejný, vidíme, že v jednom směru se toto odvětví veřejné správy zásadně liší od odvětví jiných. V tom totiž, že se tu nabízejí síly dobrovolné k pomoci, a že tím veřejné správě vzniká otázka, má-li tyto nabízející se ruce odmítnouti, či má-li jejich činnost usměrniti způsobem, jenž by hověl dnešnímu pojetí úkolů sociální péče.

Mám zato, že by stát, který by tuto nabízející se mu pomoc odmítl, jednal jednak nehospodárně, jednak neúčelně. Ať ti,

kteří jsou ochotni dobrovolně pracovat v sociální péči, jsou k tomu puzeni svým přesvědčením náboženským, národním nebo živým cítěním sociálním, nebo prostě dobrotou svého srdce, zdá se mi nehospodárné, aby stát tyto nabízející se mu síly nezužitkoval ke svým cílům, k účinné sociální péči. Nejsou ovšem všechny tyto projevy dobré vůle stejné hodnoty, při některých by bylo uvážiti, nepůsobí-li více zla než dobra, ale pro tyto výjimky zamítati součinnost dobrovolné sociální péče vůbec zdá se mi počínáním velmi nerozvážným, zvláště když — jak ještě ukáži — vhodným vedením se strany státu dalo by se z dobrovolných sil pracujících v sociální péči vytěžiti mnohem více než kolik poskytují dnes. Nemyslím ani tak na finanční stránku, jako na účinnost pomoci, již jsou tato organizace a jednotlivci ochotni účelu sociální péče poskytnouti. Mám však zato, že stát, jenž by nepočítal s dobrovolnou pomocí v sociální péči, postupoval by nejen nehospodárně, nýbrž i neúčelně. Neboť sociální péče jest odvětvím veřejné správy, která snad ze všech odvětví potřebuje nejvíce pružnosti a možnosti individualisace. Veřejné orgány však i při nejlepších odborných znalostech a při největším zájmu o věc musí býti právě, jsouce orgány veřejnými, vázány určitými pravidly. Žádné pravidlo však není s to, aby vyčerpalo bohatství skutečného života. Je tedy třeba, aby tu činnost úřední byla doplňována činností orgánů, jež by měly potřebnou dávku pružnosti, a tu mají dobrovolné organizace jistě v míře vyšší než činitelé úřední. Při organizaci sociální péče musíme právě míti stále na mysli, že je vždy jen jakýmsi surogátem péče rodinné, a že je tím lepší, čím více se blíží této péči. Jako v rodině pak matka, vedena svým instinktem, nalezne pro trpícího člena rodiny drobnými svými úsluhami úlevu v utrpení i tam, kde otec, pojímaje věci rozumově, stojí bezradně, tak dobrovolná sociální péče nalezne mnohdy řešení i v případech, kdy veřejná péče nutně vázaná svými pravidly, nemá než soucítěné pokrčení ramen.

Problémem tedy pro mne není, zda v sociální péči jest k součinnosti přibírat dobrovolné organizace a instituce sociální, nýbrž problémem jest, jak tuto součinnost organisovati tak, aby každá z těchto složek sociální péče, i složka úřední, veřejná, i složka dobrovolná, plnila ty úkoly, k nimž je nejzpůsobilější.

K tomu nás vede i úvaha, že vytváření sociálních institucí není práce, která by se dala mezi čtyřmi stěnami pracovny projektantovy, nýbrž že tu jde vždy o vývoj institucí již tu jsoucích. Pokusy vytvořiti instituce, které by neměly kořenů již v dosavadních zjevech sociálních, které by nezužitkovaly pro své účely toho, co tu již jest, zpravidla selhávají, nehledíc k tomu, že opatrný sociální politik dává zaniknouti teprve těm institucím, jež se ukázaly již zcela neschopnými sloužiti novým

úkolum, poněvadž ví, co námahy a času stojí, než zcela nová nějaká instituce se vžije, kdežto instituce navazující na něco, co tu již je, má k dobru všechny dobré i špatné zkušenosti staré, vžitě instituce.

Proto také svůj problém poměru veřejné a dobrovolné sociální péče nechci řešiti jako problém teoretický, nýbrž jako problém praktický, hledě na dosavadní stav sociální péče u nás jako na materiál, z něhož chceme co nejvíce zužítkovati pro žádoucí stav budoucí.

Tu ovšem, jak již úvodem jsem naznačil, vykazuje dobrovolná sociální péče mnohé stinné stránky, pro něž mnozí se přimlouvají za její odstranění a nahrazení péčí veřejnou. Mám však zato, že nedostatky tyto nevyplývají z toho, že tu jde o dobrovolné instituce, nýbrž z nedostatků naší sociální péče, jež jsou společné jak dobrovolné, tak veřejné péči sociální. Společným pramenem všech těchto nedostatků zdá se mi pak býti nedostatečné pochopení pro vlastní smysl sociální péče. Čím hlouběji pronikáme do problémů sociální péče, tím jasnější věci se nám stává, že nelze žádný z těchto problémů řešiti izolovaně, nýbrž že sociální péče tvoří jednotný a nedílný celek, v němž nemůže s úspěchem pracovati jedna složka tam, kde ostatní složky jsou zanedbávány. Právě v tomto směru hřeší se jak na straně dobrovolných institucí, tak na straně institucí veřejných velmi často. Spolek, země, nadace, vydržující ústav nějaký, vidí v něm samoučel, stará se o jeho rozvoj co největší, a není tu instance, která by srovnala účelnost právě této instituce u srovnání s nedostatky na jiné straně. Tak se stává, že velkým nákladem se zřizují a vydržují instituce, jež vyhovují nejvypiatějším požadavkům, zatím co za rohem jiný výsek sociální péče obstarán je tak nedostatečně, že pro tento nedostatek lidé přímo hynou. Podobné zjevy vidíme i mezi dobrovolnými spolky pro sociální péči. Každý z nich považuje se za sebeúčel a je pyšný na kvantum práce, již zastane, a neuvažuje, je-li tato práce také nezbytná, zda totiž není již obstarávána, a snad lépe, někým jiným. Zkrátka, následkem nedostatečného pochopení jednotnosti sociální péče chybí tu rozumná dělba práce, následkem čehož se často stává, že prostředky hmotné i práce kupí se na jednom místě, kde dochází k nerozumné konkurenci, k řevnivosti, zatím co všude ještě zejí celé lány vůbec neobdělané. K tomu tedy, aby došlo k účelné součinnosti mezi dobrovolnou sociální péčí a veřejnou správou, jest především třeba rozumné dělby práce mezi jednotlivými institucemi a organisacemi především dobrovolné péče samé. Rozumná dělba práce předpokládá pak jednotný pracovní plán.

V tom směru největší závadou u nás je přílišná volnost v zakládání organisací pro sociální péči. Založiti spolek, jenž by si za úkol vybral ten neb onen výsek sociální péče, není o nic obtížnější věcí, než založiti spolek filatelistický, nebo spolek

pěstitelů jirinek. Nikdo se neptá, je-li takového spolku třeba, zda by nebylo více třeba spolku pro jiné odvětví, jaké motivy vedly k jeho založení, zda skutečně poznaná potřeba prohloubení sociální péče, či důvody osobní a pod. Byl bych z posledních, kdo by se chtěli přimlouvati za nějaké omezení svobody spolčovací v tomto směru. Chce-li někdo vedle spolku rodáků ze Lhoty založiti spolek pro podporu sirotků po těchto rodácích, jistě mu nikdo nebude brániti. Ale nelze takové spolky s čistě místními nebo osobními zájmy posuzovati stejně jako spolky, které, zaujímajíce větší teritorium, úkolem si vytkly řešiti významnější nějaký výsek sociální péče. Východisko, myslím, že by bylo, že spolek, jenž chce spolupracovati s veřejnou správou a jenž by si chtěl činiti nároky na podporu z veřejných prostředků, by si musil vymoci uznání veřejné správy. Podmínkou tohoto uznání by pak bylo, že se spolek takový s veřejnou správou dohodne o předmětu a způsobu své činnosti a že jak ve svých rozpočtech, tak ve svých účetních závěrkách se podrobí veřejné kritice. Mluvím-li dále o dobrovolné sociální péči, mám na mysli jen tyto organizace státem uznané, autorisované, práva veřejnosti požívající, nebo jak by byly označeny na rozdíl od organizací volně a bez ohledu na celkové potřeby sociální péče vznikající a působící.

Tyto organizace musily by pak se dohodnouti jednak mezi sebou, jednak s veřejnou správou o dělbě práce a o jejím předpokladu, pracovním plánu. Vypracovati takový pracovní plán není ovšem věcí nesnadnou, pokud nerozeznáváme dosažitelné od nedosažitelného. Literatura sociální péče je dnes již tak bohatá, že není téměř nic snazšího, než sednout si a napsat, jak by měla vypadati péče o mravně vadnou mládež, o choromyslné a chudé. Byly by jistě i tu tvrdé spory, a rozhodně je na čase, aby i o těchto otázkách se u nás uvažovalo, zde jen bych rád zdůraznil, že takové vyličení ideálních institucí nesmíme směřovati s pracovním programem, který zde mám na mysli. Nemáme-li stále tápati v nedokončených námětech, musíme právě míti na mysli, že sociální péče je celek, že rázem nelze dojíti k ideálním institucím, že pak lépe je pro sociální péči, spokojíme-li se s tím zvednutím celkové její úrovně, jaké dnes je dosažitelné, než abychom prostředky i práci soustředili na vybudování několika vzorných institucí, jež bychom mohli ukazovati cizincům, při nichž však sami bychom si musili doznati, že nemohou splniti celé své poslání, dokud hladina ostatních sociálních institucí je tak nepoměrně nízká, jak dnes je. Co pomůže nejskvěleji vybavená poradna pro matky a kojence, jestliže nemůže mimo radu poskytnouti i pomoc tam, kde je jí třeba, co nejskvěleji vybudovaný dispensář pro tuberkulózní tam, kde není postaráno o nejprimitivnější požadavky péče bytové, nebo o děti, jejichž matka se má léčiti, co nejkrásněji vypravený a vedený ústav pro zpustlou mládež, ne-

ní-li zde nikoho, kdo by se o mladistvého staral, jakmile vykročí ze bran ústavních? Slýcháme často proti těmto námitkám: pak je lépe nedělat nic, poněvadž někde se počítí musí. Ano, musí se někde počítí, ale musí se počítí s institucemi přiměřenými našim dnešním poměrům, tak abychom těmi prostředky, jež tu jsou, postupně celou hladinu sociální péče zvedali, a nikoliv, abychom prostředky i práci soustředili na vzorové instituce, jež stejně dobře můžeme studovati v cizině, zatím co nám potom prostředky chybějí pro nejprimitivnější požadavky sociální péče, jež se hlásí hned za rohem oné vzorové instituce.

Právím tedy, že podmínkou praktického pracovního plánu jest, neztráceti s očí jednotnost sociální péče. Neznám zvláštní péče o mládež, jež by byla možná bez péče o tuberkulosní, péče bytové atd., jako neznám zvláštní péče o tuberkulosní, jež by nebyla podmíněna péčí bytovou a péčí o děti osob tuberkulosou postižených, neznám vůbec zvláštní sociální a od ní odlišné zdravotní péče, poněvadž si nedovedu představit sociální vadu, jež by neměla příčiny nebo následky zdravotní, jako neznám zdravotní potřebu veřejnou, jež by rovněž neměla příčiny nebo následky sociální.

To je třeba míti na mysli při účelném dobudování dobrovolné organizace sociální péče. Je zvláště u nás zvykem vyplývajícím ze zmíněného již egocentrického chápání poslání jednotlivých institucí, že členíme dobrovolné instituce sociální podle druhu vad, jimž mají čeliti. Máme spolky pro péči o mládež, pro péči zdravotní, pro boj protituberkulosní, pro péči o slepé, hluchoněmé atd., atd. To je jistě správné, pokud jde o vrcholné organizace, v nichž se soustředí odborná činnost. Pramenem mnohých zel se však toto členění stává tím, že každá z těchto organizací snaží se vybudovati si síť podružných organizací zemských, okresních, místních, takže pokud jde o dobrovolnou sociální péči, máme jednotlivých organizací rozhodně příliš mnoho. Mnoho prostředků i pracovní energie by se uvolnilo, kdybychom si uvědomili, že právě z jednotnosti sociální péče vyplývá požadavek, abychom práci dělili nejen podle oborů sociální péče, nýbrž i podle jednotlivých fází činnosti, již shrnujeme názvem sociální péče. Každý, kdo zakládal organizace sociální péče, zvláště v menších městech, zná zcela zbytečné obtíže, jež vznikají z toho, že každá odborná organizace tu chce zakládati svou místní neb okresní odbočku. Setká-li se jeho činnost s úspěchem a podaří-li se mu založiti takovou odbočku, nastává zpravidla jedno z dvojího: buď jsou to titíž lidé, kteří zasedají již ve všech jiných spolkách v místě, a které brzy, není-li tu vnějších podnětů, omrzí mařit čas v řadě schůzí tak zv. dobročinných spolků, v nichž ve všech se přibližně jedná o totéž; neboť odborná péče, již se právě tyto spolky liší, se zpravidla beztoho v jednotlivém

okrese nedá prováděti nebo o ní rozhodovati, takže, ať jde o péči o mládež, o Červený kříž, o Masarykovu ligu nebo o Charitu, v okrese vždy zpravidla jde o okamžité podpory a o instruování žádostí pro ústředí a o provádění rozhodnutí ústředí, tedy o práce, jež jsou stejné, ať jde o kterýkoliv obor sociální péče. Nebo druhá možnost, že podaří se sloučiti v nový okresní spolek lidí, kteří se k dosavadním spolkům nepřidali proto, že proti jejich funkcionářům mají námitky osobní, politické, stavovské, společenské, zkrátka námitky, jež se sociální péčí nemají nic společného. Následek pak je, že ona osobní animosita pronikne i do činnosti místních spolků, že začne nevěcná řevnivost, vzdory, vzájemné osočování, jistě ne k prospěchu sociální péče. Ovšem pro zakládání místních neb okresních spolků pobočných bývá hlavní pohnutkou získávání členů a tím členských příspěvků a jiných příjmů. Zase tu však zkušenost učí, že čím větší a významnější je instituce, tím menší význam pro celkové hospodářství mají členské příspěvky, takže je ještě otázka, zda toto opatřování prostředků je vůbec hospodárné. Pokud pak jde o ostatní druhy příjmů, jmenovitě o sbírky a tak zv. dobročinné podniky, zmínil jsem se již před chvílí, že staly se z hlavních důvodů, které se uvádějí proti dobrovolné sociální péči. Musíme si též přiznati, že se rozmohly způsobem, jenž je tím tíživější, čím více čerpají tyto příjmy stále od týchž lidí, zatěžující jednotlivá hospodářství velmi nestejně a beze všeho zřetele k hospodářské jejich nosnosti. Zde především bude třeba činnost dobrovolné sociální péče usměrnit, zjednodušit a zracionalisovat. K této otázce se ostatně vrátím v jiné souvislosti.

Zde mi šlo jen o to, naznačit, s jakými skutečnostmi by musil počítati pracovní plán dobrovolné sociální péče.

Pravil jsem již, že tento pracovní plán nelze sestavovati u zeleného stolu, nýbrž že je tu třeba postupovati reálně na základě konkrétních fakt. Je třeba postupovati tu zcela účetnický: Na jedné straně, na straně potřeby, je sestaviti potřebu sociální péče v jednotlivých jejích úsecích. Je to práce namáhavá, ale ne neřešitelná, počítáme-li stále s tím, že nám nyní nejde o ideální vybudování sociální péče, nýbrž o první nástup k jejímu zúčelnění, k vybudování účelné spolupráce mezi zúčastněnými veřejnými i soukromými činiteli. Na list potřeby je tedy zaznamenati nejnaléhavější potřeby sociální péče, na př. počet, rozvrstvení a hustotu dětí veřejné pomoci potřebujících, počet, rozvrstvení a hustotu případů tak zv. sociálních chorob, i lidí pro stáří veřejné pomoci potřebujících, konečně přehled nejnaléhavějších potřeb hygienických, pitné vody, kanalisace a pod. Proti tomuto listu potřeby je pak nutno postaviti list úhrady: To jsou prostředky peněžité i opatření organizační, jež k tomu úkolu jsou po ruce, buď tak, že již nyní slouží těmto účelům, nebo že pro ně možno zužitkovati

těch zdrojů příjmových a těch organizačních zařízení, jež při věcném rozdělení práce se uvolní a jež snadno lze přizpůsobiti úkolu uhraditi některou ze zjištěných potřeb. Tak na př., je-li v okrese několik spolků podporujících chudou mládež, nebude nesnadno, aby úkol tento byl svěřen jednomu, pokud jde o děti normální, kdežto druhý aby se věnoval péči prázdninové, třetí boji proti podvýživě, kdežto čtvrtý aby snad v rámci svých stanov mohl účelněji se postarati o organizaci samaritské péče, dopravě chudých nemocných do nemocnic a pod. Srovnáme-li pak toto konto potřeby s kontem úhrady, vybude nám určitá část jako potřeba dosud neuhrazená. Nalézti úhradu této potřeby, to je právě onen pracovní plán, jež mám na mysli. Důsledky takového jednotného pracovního plánu zjeví se nám pak jednak po stránce organizační, jednak po stránce pracovní, jednak po stránce hospodářské.

O organizačních a pracovních důsledcích jsem již mluvil. Onen pracovní program není věc, již by stačilo jednou provždy vypracovat. Pak by byl zastaralý dříve, než se počalo jej prováděti. Musí vyrůstati z praktické práce a poznatky, třeba prozatímní, ihned zase vtěliti v práci. Řeknu dokonce, že velmi pochybuji, že by tento pracovní plán vůbec kdy byl dohotoven mimo nejhrubší obrysy. Na tom nezáleží. Hlavní věcí je, aby myšlenka takového plánu ovládala jak organizaci, tak praktickou činnost. Především tedy bude třeba, aby jednotlivé velké organizace mezi sebou udržovaly mnohem těsnější styky, než na jaké jsme zvyklí dnes, kdy prakticky jedna o činnosti druhé se dovídá nanejvýše z výročních zpráv. Na Moravě se nám v tomto směru osvědčila tak zv. Společná rada, jež v podstatě není než příležitostí, poskytovanou čtyřem největším organizacím moravským, Čzpm, ČsČK, Masarykově lize a Charitě, aby se občas scházely a o svých plánech a zkušenostech pojednaly. Podobné Společné rady počínají vznikat již také v okresích a někde se již projevuje jejich působnost také na poli pracovním. Při venkovských organizacích není zpravidla možno pro nedostatek prostředků vydržovati odborné síly, ač každá téměř organizace v té neb oné formě honoruje někoho za čistě kancelářskou činnost. V některých okresích došlo pak dohodou k tomu, aby tyto částky, jež již nyní se vynakládají, byly spojeny a z nich vydržována společná kancelář se společným tajemníkem, generálním poručníkem, po případě i lékařem a sociální sestrou. Tak vzniká v nás naděje, že myšlenka pracovního plánu umožní, aby v každém okrese byly odborné síly jen sociální péči se věnující, čímž činnost dobrovolných organizací jistě získá. Po pracovní a organizační stránce tedy znamená myšlenka pracovního plánu účelnou, totiž skutečným potřebám přizpůsobenou organizaci a zjednodušení, a tím i zlevnění práce při současném jejím zedbornění. Představme si jen, oč práce se stane účelnější, nebude-li často

tentýž případ vyšetřovati Červený kříž, Masarykova liga, Okresní péče o mládež, poněvadž v rodině se vyskytla otevřená tuberkulóza, i je třeba, aby Masarykova liga se ujala nemocného, Červený kříž vyslal děti tuberkulosou ohrožené do prázdninové kolonie, Okresní péče učinila opatření stran ostatních dětí. Místo trojího neodborného vyšetřování budeme mít jedině vyšetření provedené odbornými silami, takže stoupne důvěra ke všem dobrovolným organizacím, kdežto dnešní postup důvěru podrýval, když po trojím vyšetřování na konec často nepřišla pomoc odnikud.

Tím přicházíme ke třetí stránce pracovního plánu, k jeho důsledkům finančním. Slýcháme stálý nářek dobrovolných organizací na nedostatek prostředků. Na základě tříadvacetileté činnosti v dobrovolné sociální péči troufám si tvrditi, že tento nářek není zcela odůvodněn. Přesvědčil jsem se, že tam, kde se vykonala skutečně promyšlená práce, jejíž význam byl veřejnosti náležitě vysvětlen, prostředky se našly. Ano, řeknu hned, že kdybych vládl značnějšími prostředky, váhal bych je za dnešního neuspořádaného stavu dobrovolné sociální péče jí věnovati, prostě proto, že bych neměl záruky, že jich bude skutečně účelně použito. Veřejnost chce viděti konkrétní praktické výsledky pracovní, nikoliv abstraktní, třeba sebe lépe myšlené a svědomitě uvážené plány. A hlavně chce věděti, kam její peníze přicházejí. Bilanční výroční zprávy málokdy jsou s to, aby tuto touhu ukojily.

Naproti tomu pracovní plán, jaký mám na mysli, znamenal by veřejné účtování dobrovolných organizací. Plán totiž ve své položce úhrady by musil vykazovati, jakým nákladem která z pocitovaných potřeb bude hrazena. Kdyby tak byl každému okresu předložen výpočet nejnaléhavějších potřeb, sotva by bylo možno odepřiti pomoc, zvláště když spolupráce organizací by umožnila snížení administrativní náklady na minimum. Obrovského snížení těchto nákladů by se pak dosáhlo tím, že by společný pracovní plán umožnil odstranění největšího nešvaru v dobrovolné sociální péči, roztržité a kupení sbírek a jiných výdělečných podniků tu ve prospěch té, tu oné dobrovolné instituce. Právě tyto sbírky a podniky provádějí různé organizace v podstatě všechny stejně. Snad by tedy nebylo nemožno pomýšleti na to, odloučiti je od odborných organizací a svěřiti je společné zvláštní organizaci, jež by pro všechny odbory pak tyto podniky pořádala. Tím by se dosáhlo i další výhody, že by totiž osoby, které mají pro tuto činnost zájem, nemusily čas svůj ztráceti odbornými poradami, pro něž zájmu nemají, jako naopak odborní pracovníci nemusili drahocenný svůj čas ztráceti úvahami o nejlepší uspořádání sbírek, divadla, bazaru atd. Tímto zjednodušením dalo by se pak též čeliti časté námitce, že přispějí-li na jednu organizaci, nejsem si jist, že zítra nepřijde jiná organizace zase se svými po-

žadavky. Tím by se umožnilo, aby větší podniky roční sumu, jíž miní přispěti na potřeby sociální péče, předem si určily a do nákladů režie započítaly, takže bychom tak mohli od dnešního zcela nehospodárného a neracionálního čerpání prostředků dospěti k systému ročních subskripcí, jež by umožnily vypočítanou potřebu rozvrhnouti úměrněji hospodářské nosnosti jednotlivých hospodářství.

Hlavní námitka, jež se proti tomuto společenství ve sbírkách mohla činiti, je, že je nemožno nalézt klíč, podle něhož by se výtěžek společných podniků rozdělil. Jsem si vědom celé obtížnosti tohoto úkolu, nepokládám je však za nepřekonatelné. Vždyť tento hledaný klíč je právě ve společně dohodnutém pracovním plánu. Poměr položek, jež vzájemně uznány za nezbytné, byl by právě klíčem, podle něhož výtěžek by se dělil. Vyplývala by z toho nejen úspornost pro hospodářské podniky, nýbrž i záruka pro veřejnost, že věnovaných částek bude skutečně účelně použito. Na to, že tím by se odstranilo mnoho z dnešní řevnivosti mezi dobrovolnými organizacemi sledujícími přece společný v podstatě cíl, tu jen stručně poukazuji.

Hlavní výhodu společného pracovního plánu vidím však v tom, že by umožnil teprve uspokojivé rozřešení vlastního našeho dnešního problému, totiž poměru dobrovolné sociální péče ke správě veřejné.

Jak patrně, platí to, co jsme vyložili o organizační, pracovní i hospodářské výhodě jasného pracovního plánu dobrovolných sociálních institucí, také pro poměr jich všech dohromady k veřejné správě. Jakmile totiž si navykne nehléděti na jednotlivé sociální instituce jako na samoúčely, jakmile si uvědomíme vzájemnou jejich závislost, ujasní se nám ihned, že ani na instituce spravované orgány veřejnými, na zemské, okresní, obecní nemocnice, chorobince, starobince, sirotčince, ústavy pro mravně vadné, pro slepé, hluchoněmé atd., ano ani na obecní chudinství a na činnost sociálních pojišťoven nelze hleděti jinak. V onom rozpočtu potřeby a úhrady tyto veřejné instituce budou vyplňovati největší část položek. A tu sama sebou vyplyne myšlenka, zda by nebylo možno účelnou součinností mezi těmito orgány veřejnými s jedné a souborem dobrovolných orgánů se strany druhé úhradu tuto zvýšiti. Tím totiž, že by na jedné straně veřejné orgány převzaly z celkové potřeby úhradu těch potřeb, jež podle povahy své mohou lépe obstarati, na druhé straně však aby od nich převzaly organizace soukromé ty funkce, k nimž veřejní orgány jsou méně způsobilí. Poukazuji jako na příklad na slibně se vyvíjející součinnost mezi soudy jak poručenskými, tak trestními, pokud jde o péči o mládež se soukromými organizacemi tímto oborem činnost se zabývajících, naznačuji jen, jak zvlášť ve větších městech by sociální péče obecní mohla býti prohloubena, kdyby organicky splývala s činností organizací a institucí dobrovolných. Jmeno-

vitě otázka dnes velmi bolestná, poměr obce k obyvatelstvu, jež nemá v obci práva domovského, dala by se touto cestou z velké části vyřešiti. Z úkolů, které dnes, pokud vůbec jsou obstarávány, připadají soukromé sociální péči, ač veřejné by mnohem lépe slušely, vytýkám jen evidenci potřeby a úhrady sociální péče v okrese, pokud jde o chudinství, v zemi, pokud jde o péči odbornou. Hlavní výhodu takového společného pracovního plánu veřejné i soukromé sociální péče vidím však ve stránce hospodářské. Pracovní plán vyjádřen čísly znamenal by totiž společný rozpočet sociální péče. Tu by se ihned ukázala neuspořádanost naší sociální péče. Především by takový společný rozpočet vedl k poznatku, že veřejná správa může jen tehdy pracovati účelně a úsporně, je-li ujasněna kompetence mezi jednotlivými jejími orgány, které tedy položky sociální péče připadají do rozpočtů obecních, které do rozpočtů okresních, zemských, státních. Englišova myšlenka vertikálního rozpočtu státního, vyplývající ze správného poznání, že veřejné zdroje příjmové tvoří jednotný celek, který plánovitě musí býti obhospodařován, nemá-li dojít k nerovnoměrnosti v obstarávání veřejné správy, v sociální péči sotva se počíná pocítovati. Také zákon o reformě veřejné správy se v tomto směru spokojil jen s nejobecnějšími náznaky, z nichž však přece vyplývá, že praktická sociální péče má býti decentralisována a míti nejvyšší svůj orgán v zemích. Tím by úkol ministerstev se omezil na práci, k níž právě ministerstva jsou nejzpůsobilejší, totiž na úlohu zákonodárnou v nejširším slova smyslu a úlohu kontrolní. Stav nynější, kdy ministerstvo rozhoduje v první a poslední instanci o tom, má-li dítě přijíti do Crikvenice, nebo má-li polévkový ústav dostati dvoustovkovou subvenci, zatím co nejzaostalejší obci se přenechává, aby si své chudinství upravila, jak ona mu rozumí, je prostě nemožný.

Hlavní výhodu takového společného rozpočtu bych však viděl v tom, že by umožnil, abychom se zbavili největšího nešvaru dnešní sociální péče, totiž systému subvenčního. Tento systém činí z položek sociální péči určených z velké části dispoziční fond ministerstva, zemského výboru, částečně i velkých obcí a okresů, i nebylo by divu, kdyby se tím živilo podezření, že pro dispoziční těmito prostředky jsou tu a tam rozhodnými jiná hlediska, než účelná sociální péče. Jakmile však společný rozpočet by umožnil přehled o všech prostředcích, jež sociální péči jsou k dispozici, bylo by umožněno, aby zdroje veřejné byly vynakládány na ty úkoly, jež ze zdrojů soukromých jen velmi těžko možno hraditi. Myslím, že by suma veřejných prostředků nemusila se značněji zvyšovati, kdyby ze společného rozpočtu náklady investiční, personální a ta část nákladů vydržovacích, jichž je třeba k tomu, aby zabezpečena byla existence zařízení, jejichž nutnost veřejnou správou je uznávána, byly hrazeny orgány veřejnými, kdežto zbytek ná-

kladů vydržovacích a náklady na zařízení zkušební by lépe byly hrazeny ze zdrojů soukromých. Je úplnou anomálií, jestliže ministerstvo povoluje individuální podpory, zatěžujíc celý aparát sociální péče často neplodnou prací papírovou, kdežto soukromé organizace pořádají sbírky, z nichž se platí úřednictvo nebo hradí stavby. Jsem jist, že zdroje soukromé by byly nepoměrně vydatnější, kdyby dárce věděl, že tyto peníze přímo přinášejí úlevu individuům pomoci potřebným, na druhé straně kontrola vynakládání veřejných prostředků svěřených soukromým institucím by byla prakticky možnější tam, kde by šlo o investice a náklady osobní, než tam, kde svěřené částky se rozplynou v individuálních, z centra nekontrolovatelných podporách.

Snažil jsem se v nejhrubších rysech naznačiti způsob, jak již těmi prostředky a pracovními silami, jež dnes jsou sociální péči k dispozici, by bylo možno vykonati více práce, než se jí vykonává nyní. Nepředkládám detailního plánu, poněvadž věc je příliš složitá, než aby předem v jednotlivostech mohla býti fixována. Jde mi jen o to, aby se začalo o sociální péči uvažovati jako o jednotném celku a aby jak veřejná správa, tak dobrovolné organizace si uvědomily, že jsou součástí jediného organismu, že i soukromé organizace sociální jsou myslitelné jen jako organizační forma, v níž občanům v duchu demokratickém se umožňuje, aby spolupracovali při plnění úkolů veřejných. I v dobrovolné sociální péči vidím článek státního organismu, jenž za dnešních sociálních poměrů nemůže býti přenechán sám sobě a jen citovým impulsům jednotlivců, nýbrž musí organicky se připojiti k orgánům veřejným, ať úředním, ať z veřejných voleb vycházejícím.